

Koptekst: SEKSE EN PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN BIJ MAROKKANEN

De invloed van sekse op de relatie tussen zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen bij

Marokkaanse jongeren in Nederland

Dewi Rozenblad

Faculteit der Sociale Wetenschappen, Universiteit Leiden

Datum: 10-06-2014

Studentnummer: 1151983

Umailadres: d.l.rozenblad@u-mail.leidenuniv.nl

Afstudeerrichting: Orthopedagogiek

Eerste lezer: V.C. Veen

Tweede lezer en begeleidster: G.N. Veenstra

SEKSE EN PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN BIJ MAROKKANEN

Abstract

Uit onderzoek bleek dat zelfwaardering psychosociale problemen voorspelde. Marokkaanse immigranten hadden een hogere kans op psychosociale problemen dan autochtonen. Een verklaring hiervoor is het social defeat model. Er was echter geen verhoogde kans op psychosociale problemen bij Marokkaanse vrouwen. In de huidige studie werd de invloed van sekse op de relatie tussen zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen bij Marokkaanse jongeren onderzocht. De SDQ en RSES werden ingevuld door 286 Nederlandse en Marokkaanse jongeren van 12-18 jaar. Onafhankelijke t-toetsen en een moderatie analyse lieten geen sekseverschillen zien in de mate van zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen, en de relatie hiertussen bij Marokkaanse jongeren. De relatie tussen zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen bij Marokkaanse jongeren werd dus niet beïnvloed door sekse.

Keywords: zelfwaardering, psychosociale problemen, emotionele problemen, gedragsproblemen, social defeat, sekse, etniciteit, Marokkanen, jongeren

SEKSE EN PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN BIJ MAROKKANEN

De invloed van sekse op de relatie tussen zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen bij

Marokkaanse jongeren in Nederland

Psychosociale problematiek bij Marokkaanse immigranten in Nederland is een veel besproken onderwerp. Vooral onderzoek waaruit bleek dat Marokkaanse immigranten een hogere kans hadden op diverse psychosociale problemen dan autochtonen (Adriaanse, Van Domburgh, Veling, & Doreleijers, 2011; Veling et al., 2006) heeft geleid tot veel discussies. Opvallend is dat de verhoogde kans op een aantal psychosociale problemen niet aanwezig was bij Marokkaanse vrouwen en meisjes (Adriaanse et al., 2011; Veling et al., 2006). Het huidige onderzoek zal dieper ingaan op de sekseverschillen in de psychosociale problematiek bij Marokkaanse jongeren in Nederland, om meer inzicht te verschaffen in de mechanismen die een rol spelen bij het tot stand komen van deze problemen. Mogelijk levert dit meer kennis op over de manier waarop interventies moeten worden ingezet om psychosociale problemen bij deze jongeren te signaleren en te behandelen.

Psychosociale problematiek bij Marokkaanse immigranten

Uit verschillende onderzoeken in Nederland is gebleken dat Marokkaanse immigranten een hogere kans hadden op diverse psychosociale problemen dan de autochtone bevolking (Adriaanse et al., 2011; Veling et al., 2006). Zo werd er onder andere bij Marokkaanse immigranten een hogere kans op schizofrenie gevonden dan bij autochtonen (Veling et al., 2006). Ook is er gebleken dat Marokkaanse kinderen en jongeren vaker rapporteerden meer last te hebben van waanachtige ideeën dan Nederlandse kinderen en jongeren (Adriaanse et al., 2011). Tevens is er naar voren gekomen dat gedragsstoornissen en een verhoogde kwetsbaarheid voor psychotische stoornissen op latere leeftijd vaker voorkwamen bij Marokkaanse jongeren dan bij Nederlandse jongeren (Adriaanse et al., 2011).

SEKSE EN PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN BIJ MAROKKANEN

Zelfwaardering

Uit onderzoek is gebleken dat zelfwaardering één van de predictoren was die ten grondslag lag aan psychische problemen op volwassen leeftijd (Treszniewski et al., 2006). Zelfwaardering is de eigenwaarde die iemand aan zichzelf toekent (Hatcher, 2007) en dit wordt beïnvloed door sociale vergelijkingen en ervaringen met andere mensen, zoals racisme en seksisme. Uit onderzoek kwam ook naar voren dat sekse eveneens gerelateerd was aan zelfwaardering (Sprecher, Brooks, & Avogo, 2013). Zo bleek uit een onderzoek bij Amerikaanse studenten van gemiddeld 20 jaar oud, dat Europees-Amerikaanse jongens een hogere zelfwaardering rapporteerden dan Europees-Amerikaanse meisjes (Sprecher et al., 2013).

In hetzelfde onderzoek zijn er aanwijzingen gevonden dat de relatie tussen sekse en zelfwaardering kan verschillen per etniciteit; het sekseverschil in zelfwaardering was namelijk niet aanwezig bij de Afro-Amerikaanse studenten. Een verklaring die hiervoor werd gegeven is dat het zijn van een vrouw grotere negatieve gevolgen zou hebben voor de zelfwaardering van blanke vrouwen dan voor vrouwen met een andere etnische achtergrond (Twenge & Crocker, 2002). Zo is er naar voren gekomen dat blanke meisjes een negatiever lichaamsbeeld rapporteerden dan donkere meisjes (Rucker & Cash, 1992) en dit zou hun zelfwaardering op een negatieve manier kunnen beïnvloeden (Twenge & Crocker, 2002).

Social defeat model

Er zijn veel verschillende verklaringen onderzocht voor de eerder genoemde hogere kans op diverse psychosociale problemen bij immigranten en het lijkt er op dat het beperkte bewijs vooral wijst richting de rol van negatieve sociale ervaringen die migranten opdoen vanwege hun minderheidspositie in de maatschappij (Morgan, Charalambides, Hutchinson, & Murray, 2010). Een verklaring die hierbij aansluit is het social defeat model (Cantor-Graae & Selten, 2005). Social defeat houdt in dat een persoon minderwaardigheidsgevoelens ontwikkelt, omdat hij of zij

SEKSE EN PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN BIJ MAROKKANEN

zich een buitenstaander voelt. Dit kan voorkomen wanneer een persoon een minderheidspositie inneemt in een dominante groep. Er wordt geredeneerd dat migranten vanwege hun minderheidspositie herhaaldelijk te maken krijgen met negatieve sociale ervaringen, wat kan leiden tot stress en vervolgens de kans op psychische problemen kan verhogen.

Sekseverschillen in psychosociale problemen bij de Marokkaanse populatie in Nederland

Marokkaanse vrouwen delen dezelfde etnische afkomst als Marokkaanse mannen en er zou dus gedacht kunnen worden dat zij ook te maken krijgen met negatieve sociale ervaringen die de kans op psychische problemen verhogen. Het valt daarom op dat onder de Marokkaanse populatie in Nederland er sekseverschillen gevonden zijn in verschillende psychosociale problemen (Adriaanse et al., 2011; Veling et al., 2006). Zo werd het eerder genoemde verhoogde risico op schizofrenie bij Marokkaanse immigranten verklaard door een hoger aantal gevallen van schizofrenie bij Marokkaanse mannen en niet bij Marokkaanse vrouwen (Veling et al., 2006). Ook werd er gevonden dat het met name de Marokkaanse jongens waren die vaker rapporteerden veel last te hebben van waanachtige ideeën dan Nederlandse jongens (Adriaanse et al., 2011). Tevens is er naar voren gekomen dat Marokkaanse jongens meer emotionele problemen rapporteerden dan Nederlandse jongens, terwijl Marokkaanse meisjes juist minder emotionele problemen rapporteerden dan Nederlandse meisjes (Adriaanse et al., 2011).

Mogelijk hebben deze sekseverschillen te maken met het feit dat Marokkaanse mannen in Nederland in een lagere sociale status terechtkomen dan in Marokko, terwijl Marokkaanse vrouwen in Nederland juist een hogere sociale status verkrijgen dan in Marokko vanwege de mogelijkheden op het gebied van onderwijs en werk (Selten et al., 2008). Uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek is bovendien gebleken dat in 2011/2012 de instroom van Marokkaanse vrouwen in het hoger onderwijs aanzienlijk was toegenomen met 17 procentpunt ten opzichte van 2003/2004 (CBS, 2012). De toename van de instroom Marokkaanse mannen in

SEKSE EN PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN BIJ MAROKKANEN

het hoger onderwijs was in dezelfde periode maar 3 procentpunt.

Huidige studie

Het is belangrijk om meer inzicht te krijgen in de mechanismen die meespelen in het tot stand komen van zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen bij Marokkaanse jongeren in Nederland, aangezien onderzoek liet zien dat zelfwaardering in de adolescentie een voorspeller was van psychische problemen bij volwassenen (Treszniewski, 2006) en dat Marokkaanse jongeren meer kans hadden op gedragsstoornissen en psychotische stoornissen op latere leeftijd dan Nederlandse jongeren (Adriaanse et al., 2011). Het is interessant om hierbij specifiek naar sekseverschillen te kijken, vanwege de gevonden sekseverschillen in diverse psychosociale problemen bij de Marokkaanse populatie (Adriaanse et al., 2011; Veling et al., 2006). Mogelijk levert dit meer informatie op over de manier waarop emotionele en gedragsproblemen bij Marokkaanse jongeren gesignaleerd en behandeld kunnen worden.

De hoofdvraag van de huidige studie luidt dan ook: ‘Wordt de relatie tussen zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen bij Marokkaanse jongeren beïnvloed door sekse?’ Deze hoofdvraag zal beantwoord worden door middel van de volgende deelvragen: 1) ‘Is er een verschil in de mate van zelfwaardering en/of emotionele en gedragsproblemen tussen Nederlandse jongeren en Marokkaanse jongeren?’, 2) ‘Is er een verschil in de mate van zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen tussen Nederlandse jongens en meisjes en Marokkaanse jongens en meisjes?’, 3) ‘Is er een verschil in de mate van zelfwaardering tussen Marokkaanse jongens en meisjes?’, 4) ‘Is er een verschil in de mate van emotionele en gedragsproblemen tussen Marokkaanse jongens en meisjes?’, 5) ‘Is er een relatie tussen zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen bij Marokkaanse jongeren?’ en 6) ‘Welke invloed heeft sekse op de relatie tussen zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen bij Marokkaanse jongeren?’.

Hypotheses

Op basis van het social defeat model (Cantor-Graae & Selten, 2005) werd er ten eerste verwacht dat er sprake zou zijn van een lagere mate van zelfwaardering en een hogere mate van emotionele en gedragsproblemen bij Marokkaanse jongeren dan bij autochtone jongeren. Ten tweede werd het in deze studie aannemelijk gevonden dat Marokkaanse jongens een lagere mate van zelfwaardering zouden hebben dan Marokkaanse meisjes, omdat er in eerder onderzoek werd gevonden dat de verhoogde kans op een aantal psychosociale problemen alleen aanwezig was bij Marokkaanse mannen en jongens. (Adriaanse et al., 2011; Veling et al., 2006). Om dezelfde reden werd er ten derde verwacht dat er bij Marokkaanse jongens meer emotionele en gedragsproblemen gerapporteerd zouden worden dan bij Marokkaanse meisjes. Ten vierde werd er voorspeld dat er een negatieve relatie zou zijn tussen zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen, omdat in eerder onderzoek naar voren is gekomen dat een hogere mate van zelfwaardering gerelateerd was aan minder emotionele en gedragsproblemen (DuBois et al., 2002). Ten vijfde werd er verwacht dat de relatie tussen zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen sterker zou zijn voor Marokkaanse jongens dan voor Marokkaanse meisjes, omdat zoals eerder genoemd de verhoogde kans op een aantal psychosociale problemen alleen aanwezig was bij Marokkaanse mannen en jongens (Adriaanse et al., 2011; Veling et al., 2006).

Methode

Participanten

Aan dit onderzoek deden in totaal 421 jongeren mee. Hiervan zijn er 135 niet meegenomen in de analyses. Er vielen 102 jongeren af, omdat zij een andere afkomst hadden dan de Nederlandse of de Marokkaanse. Ook zijn er 11 jongeren weggelaten vanwege missende data en zijn er zes jongeren uitgesloten, omdat uit de scores opgemaakt kon worden dat zij de vragenlijsten niet serieus hadden ingevuld. Verder zijn er 13 jongeren weggelaten, omdat het

SEKSE EN PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN BIJ MAROKKANEN

geboortjaar niet juist was ingevuld en zijn er drie jongeren niet meegenomen omdat zij ouder waren dan 18 jaar.

Bij het uitvoeren van de analyses bleken er zes uitbijters te zijn. Na de analyses uitgevoerd te hebben zonder deze uitbijters, bleek de invloed hiervan minimaal te zijn. Er is daarom besloten om de uitbijters niet te verwijderen. Uiteindelijk zijn 286 jongeren daadwerkelijk meegenomen in de analyses. Hiervan hadden 140 jongeren een Nederlandse afkomst ($N_{\text{jongens}} = 86$, $N_{\text{meisjes}} = 54$) en 146 jongeren een Marokkaanse afkomst ($N_{\text{jongens}} = 77$, $N_{\text{meisjes}} = 69$). De gemiddelde leeftijd was 14.15 jaar ($SD = 1.41$).

Procedure

De sample werd van mei 2013 tot en met december 2013 verzameld. Dit werd gedaan door telefonisch of via e-mail scholen die VMBO en/of MBO onderwijs aanboden, te benaderen met het verzoek om deel te nemen aan het onderzoek. Vervolgens werd er een gesprek gepland waarin er meer informatie werd gegeven over het onderzoek en er duidelijke afspraken gemaakt werden over de uitvoering. Tot 16 jaar gaven de ouders toestemming voor deelname aan het onderzoek door een informed consent formulier in te vullen. Vanaf 16 jaar deden de jongeren dit zelf.

De data afname vond plaats in een schoolklas gedurende een lesuur. Tijdens dit lesuur werd de jongeren gevraagd om een aantal digitale vragenlijsten in te vullen. Hierbij waren onderzoeksmedewerkers aanwezig om verbale instructies te geven. Ook werd er aan de jongeren uitgelegd dat deelname aan dit onderzoek vrijwillig zou zijn en dat alle data anoniem verwerkt zouden worden. Nadat het onderzoek was afgerond, ontvingen de scholen een rapport met de onderzoeksresultaten.

Meetinstrumenten

Tijdens het onderzoek werden de volgende testen afgenomen: Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ), Youth Psychopathic Traits Inventory (YPI), State-Trait Anxiety Inventory

SEKSE EN PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN BIJ MAROKKANEN

(STAI), Rosenberg Self-Esteem Scale (RSES) Implicit Association Task-Self Esteem (IAT) Marlowe Crowne Social Desirability Scale (MCSDS) en Family Affluence Scale (FAS). Ook werd er naar demografische data gevraagd, zoals postcode en ervaring met politie/justitie. De instrumenten die relevant waren voor het beantwoorden van de eerder genoemde onderzoeksvraag, zullen hieronder verder beschreven worden.

SDQ. De SDQ is een vragenlijst die gebruikt kan worden om kenmerken van gedrag, emoties en relaties met anderen in kaart te brengen (Goodman, 1997). In het huidige onderzoek werd er gebruik gemaakt van een uitgebreide versie van de SDQ die door de jongeren zelf moet worden ingevuld. Deze bestaat in totaal uit 30 items. De eerste 25 items zijn verdeeld over de subschalen emotionele symptomen, gedragsproblemen, hyperactiviteit/aandachtstekort, problemen met leeftijdgenoten en prosociaal gedrag. Daarnaast is er een extra item waarin er wordt gevraagd of de jongeren problemen ondervinden op bepaalde gebieden. Wanneer dit het geval is, moeten er nog vier extra items beantwoord worden over de duur van deze problemen en de impact hiervan op de jongeren en hun omgeving.

Bij de eerste 25 items kunnen de jongeren op de antwoordschaal aangeven of het item in hun geval 'niet waar', 'een beetje waar' of 'zeker waar' is. Een voorbeeld van zo'n item is 'Ik probeer aardig te zijn tegen anderen. Ik houd rekening met hun gevoelens.' Op de vraag of jongeren denken problemen te hebben, kunnen ze antwoorden met 'Nee', 'Ja, kleine moeilijkheden', 'Ja, duidelijke moeilijkheden' of 'Ja, ernstige moeilijkheden'. Wanneer de vorige vraag met 'Ja' beantwoord is, moeten de jongeren aangeven of de problemen 'Korter dan een maand', '1-5 maanden', '6-12 maanden' of 'Meer dan een jaar' bestaan. Bij de laatste vier items wordt er ten slotte gevraagd of de problemen henzelf en/of mensen in hun omgeving 'Helemaal niet', 'Een beetje maar', 'Tamelijk' of 'Heel erg' belemmeren. De Cronbach's alpha van de SDQ in dit onderzoek was 0.76. Deze waarde is hoger dan 0.70 en geeft aan dat de interne consistentie

SEKSE EN PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN BIJ MAROKKANEN

van de items acceptabel was.

RSES. De RSES is een vragenlijst waarmee zelfwaardering gemeten kan worden (Rosenberg, 1965). Deze vragenlijst bestaat uit 10 items en de respondenten kunnen aangeven in hoeverre een item op hen van toepassing is door te kiezen voor de optie ‘Helemaal mee eens’, ‘Mee eens’, ‘Mee oneens’ of ‘Helemaal me oneens’. Een voorbeelditem van de RSES is: ‘Soms denk ik dat ik niets waard ben’. De Cronbach’s alpha van de RSES in de huidige studie was .85. Deze waarde laat zien dat er sprake was van een hoge interne consistentie.

Statistische analyses

Om de eerste deelvraag ‘Is er een verschil in de mate van zelfwaardering en/of emotionele en gedragsproblemen tussen Nederlandse jongeren en Marokkaanse jongeren?’ te beantwoorden, werd er gebruik gemaakt van een onafhankelijke t-toets. Om de tweede deelvraag ‘Is er een verschil in de mate van zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen tussen Marokkaanse jongens en meisjes en autochtone jongens en meisjes?’ te onderzoeken, werd er een One-Way ANOVA uitgevoerd. Voor de beantwoording van de derde deelvraag ‘Is er een verschil in de mate van zelfwaardering tussen Marokkaanse jongens en meisjes?’ en de vierde deelvraag ‘Is er een verschil in de mate van emotionele en gedragsproblemen tussen Marokkaanse jongens en meisjes?’ werd er wederom gebruik gemaakt van onafhankelijke t-toetsen. Voor de vierde deelvraag ‘Is er een relatie tussen zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen bij Marokkaanse jongeren?’ werd er een enkelvoudige regressie analyse uitgevoerd en de vijfde deelvraag ‘Welke invloed heeft sekse op de relatie tussen zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen bij Marokkaanse jongeren?’ werd onderzocht door middel van een moderatie analyse.

De aannames voor een One-Way ANOVA en een onafhankelijke t-toets zijn als volgt: de observaties zijn onafhankelijk van elkaar, er is gelijkheid van varianties ($p > 0.5$), voldoende N in

SEKSE EN PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN BIJ MAROKKANEN

de categorieën ($N > 25$) en een normale verdeling van de afhankelijke variabele (Z-Skewness en Z-Kurtosis tussen 3 en -3). Bij deze analyses werd aan alle aannames voldaan, met uitzondering van de aanname dat de afhankelijke variabele zelfwaardering normaal verdeeld moet zijn (Z-Skewness = -5.85 en Z-Kurtosis = 3.3). Vervolgens is de log transformatie berekend, maar dit hielp niet om een normale verdeling te bewerkstelligen (Log Z-Skewness = -12.75, Log Z-Kurtosis = 17.91). Daarom is er besloten om toch de ruwe data te gebruiken. Dit heeft als gevolg dat er voorzichtigheid moet zijn geboden bij het interpreteren van de resultaten van de One Way-ANOVA en de onafhankelijke t-toetsen waarbij de variabele zelfwaardering werd gebruikt. De afhankelijke variabele emotionele en gedragsproblemen was overigens wel normaal verdeeld.

Om een enkelvoudige regressie analyse uit te voeren, moet er voldaan zijn aan de aannames dat de regressievergelijking lineair is, dat de errortermen normaal verdeeld zijn met gemiddelde nul en constante variantie, dat de errortermen onafhankelijk van elkaar zijn en dat de errortermen niet gecorreleerd zijn met de onafhankelijke variabelen. Bij deze analyse werd aan alle aannames voldaan. Voor het uitvoeren van de moderatie analyse gelden dezelfde aannames als voor de enkelvoudige regressie analyse, met uitzondering van een lineaire vergelijking. Bij deze analyse werd ook aan alle aannames voldaan.

Resultaten

Om te onderzoeken of er een verschil zou zijn in de mate van zelfwaardering tussen Nederlandse en Marokkaanse jongeren werd er een onafhankelijke t-toets uitgevoerd. Hieruit kwam naar voren dat er geen significant verschil te vinden was tussen Nederlandse jongeren ($M = 30.13$, $SD = 5.58$) en Marokkaanse jongeren ($M = 31.01$, $SD = 6.02$) op zelfwaardering ($t(284) = -1.28$, $p = .202$). Nederlandse jongeren en Marokkaanse jongeren rapporteerden een gelijke mate van zelfwaardering.

SEKSE EN PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN BIJ MAROKKANEN

Ook werd er een onafhankelijke t-toets gebruikt om te onderzoeken of er een verschil zou zijn in de mate van emotionele en gedragsproblemen tussen Nederlandse en Marokkaanse jongeren. Deze toets wees geen significant verschil uit tussen Nederlandse jongeren ($M = 31.40$, $SD = 5.16$) en Marokkaanse jongeren ($M = 30.49$, $SD = 5.75$) in de mate van emotionele en gedragsproblemen ($t(284) 1.41$, $p = .159$). De Nederlandse en Marokkaanse jongeren rapporteerden een gelijke mate van emotionele en gedragsproblemen.

Er werd gebruik gemaakt van een One-Way Anova om te onderzoeken of er een verschil zou zijn in de mate van zelfwaardering tussen de volgende vier groepen: Nederlandse jongens, Nederlandse meisjes, Marokkaanse jongens en Marokkaanse meisjes. Deze toets wees uit dat er een significant verschil bestond tussen de groepen op zelfwaardering ($F(3, 282) = 4.75$, $p = .003$). Nederlandse en Marokkaanse jongens rapporteerden namelijk beiden een significant hogere mate van zelfwaardering dan Nederlandse meisjes (zie Tabel 1). De Marokkaanse meisjes rapporteerden een gelijke mate van zelfwaardering in vergelijking met de andere groepen.

Tabel 1

Gemiddelden en standaarddeviaties van zelfwaardering voor Nederlandse en Marokkaanse jongens en meisjes

	<i>M</i>	<i>SD</i>
Nederlandse jongens	31.47 ^a	5.42
Nederlandse meisjes	28.00 ^{ab}	5.20
Marokkaanse jongens	31.26 ^b	5.88
Marokkaanse meisjes	30.72	6.20
Totaal	30.58	5.82

Opmerking. Superscript geeft significant verschil op $p < .05$ aan.

SEKSE EN PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN BIJ MAROKKANEN

Om te onderzoeken of er een verschil zou zijn in de mate van emotionele en gedragsproblemen tussen Nederlandse jongens, Nederlandse meisjes, Marokkaanse jongens en Marokkaanse meisjes werd er wederom een One-Way Anova uitgevoerd. Deze toets liet geen significant verschil zien tussen Nederlandse en Marokkaanse jongens en meisjes op emotionele en gedragsproblemen ($F(3, 282) = 1.58, p = .195$). De vier verschillende groepen rapporteerden een gelijke mate van emotionele en gedragsproblemen.

Er werd gebruik gemaakt van een onafhankelijke t-toets om te onderzoeken of er een verschil zou zijn in de mate van zelfwaardering tussen Marokkaanse jongens en meisjes. Er werd hierbij geen significant verschil gevonden tussen de jongens ($M = 31.26, SD = 5.88$) en meisjes ($M = 30.72, SD = 6.20$) op zelfwaardering ($t(144) = .54, p = .594$). Marokkaanse jongens en meisjes rapporteerden een gelijke mate van zelfwaardering.

Om te onderzoeken of er een verschil zou zijn in de mate van emotionele en gedragsproblemen tussen Marokkaanse jongens en meisjes, werd er wederom een onafhankelijke t-toets uitgevoerd. Uit deze toets bleek dat er geen significant verschil was tussen Marokkaanse jongens ($M = 30.14, SD = 5.61$) en Marokkaanse meisjes ($M = 30.87, SD = 5.91$) op emotionele en gedragsproblemen ($t(144) = -.76, p = .448$). Marokkaanse jongens en Marokkaanse meisjes rapporteerden een gelijke mate van emotionele en gedragsproblemen.

De relatie tussen zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen bij de Marokkaanse jongeren werd onderzocht door middel van een enkelvoudige regressieanalyse. Hierbij bleek dat er een significante negatieve relatie was tussen zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen ($Beta = -0.46, t(144) = -6.28, p < 0.01$). Dat wil zeggen dat hoe hoger de mate van zelfwaardering was, hoe minder emotionele en gedragsproblemen de Marokkaanse jongeren rapporteerden. De emotionele en gedragsproblemen bij de Marokkaanse jongeren werden voor 22 % verklaard door de mate van zelfwaardering ($R = .22, F(1, 144) = 39.48, p < 0.01$).

SEKSE EN PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN BIJ MAROKKANEN

Om ten slotte te onderzoeken wat voor invloed sekse zou hebben op de relatie tussen zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen, werd er gebruik gemaakt van een moderatie analyse. Eerst werd er gekeken naar de hoofdeffecten. Hieruit bleek dat er geen significante relatie was tussen sekse en emotionele en gedragsproblemen bij de Marokkaanse jongeren ($F(2, 143) = .33, p = .565$). Het zijn van een meisje of jongen was dus onafhankelijk van de mate van emotionele en gedragsproblemen bij Marokkaanse jongeren. Wel werd er een significante relatie gevonden tussen zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen ($F(2, 143) = 38.90, p < 0.01$). Deze relatie was negatief en geeft aan dat hoe hoger de mate van zelfwaardering was, hoe minder emotionele en gedragsproblemen de Marokkaanse jongeren rapporteerden ($B = -.441, t(1) = -6.24, p < 0.01$).

Vervolgens werd het interactie-effect onderzocht. Hieruit bleek dat sekse geen significante invloed had op de relatie tussen zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen bij de Marokkaanse jongeren ($F(3, 142) = .01, p = .914$). De relatie tussen zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen was even sterk voor de Marokkaanse jongens als voor de Marokkaanse meisjes.

Discussie

Bevindingen

De hoofvraag van deze studie luidde: ‘Wordt de relatie tussen zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen bij Marokkaanse jongeren beïnvloed door sekse?’. Deze vraag kan met ‘Nee’ beantwoord worden. In overeenstemming met de opgestelde hypothese op basis van eerder onderzoek (DuBois et al., 2002) werd er wel gevonden dat een lagere mate van zelfwaardering gerelateerd was aan een hogere mate van emotionele en gedragsproblemen, maar deze relatie was in tegenstelling tot de verwachting niet sterker voor de Marokkaanse jongens dan voor de Marokkaanse meisjes. Deze verwachting was gebaseerd op eerder onderzoek waarbij

SEKSE EN PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN BIJ MAROKKANEN

naar voren was gekomen dat de verhoogde kans op een aantal psychosociale problemen alleen aanwezig was bij Marokkaanse mannen en jongens (Adriaanse et al., 2011; Veling et al., 2006). Op basis van dat onderzoek werd er ook verwacht dat Marokkaanse jongens een lagere mate van zelfwaardering en een hogere mate van emotionele en gedragsproblemen zouden rapporteren dan Marokkaanse meisjes. Er kwam echter naar voren dat Marokkaanse jongens en meisjes een zelfde mate van zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen rapporteerden.

Er werd ook gekeken naar eventuele verschillen in de mate van zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen tussen Nederlandse jongens, Nederlandse meisjes, Marokkaanse jongens en Marokkaanse meisjes onderling. Er werd hierbij wederom verwacht dat Marokkaanse jongens een lagere mate van zelfwaardering en een hogere mate van emotionele en gedragsproblemen zouden rapporteren dan Marokkaanse meisjes. Dit werd niet gevonden. Wel bleek dat Nederlandse en Marokkaanse jongens een significant hogere mate van zelfwaardering rapporteerden dan Nederlandse meisjes. Marokkaanse meisjes rapporteerden een gelijke mate van zelfwaardering in vergelijking met de andere jongeren. Het feit dat er wel een sekseverschil in zelfwaardering bij Nederlandse jongeren werd gevonden en niet bij Marokkaanse jongeren komt overeen met eerder onderzoek in Amerika waarbij het sekseverschil in zelfwaardering verschilde per etniciteit (Sprecher et al., 2013).

Er werd tevens onderzocht of er een verschil zou zijn tussen Nederlandse en Marokkaanse jongeren over het algemeen in de mate van zelfwaardering en/of emotionele en gedragsproblemen. Er bleek dat de Nederlandse en Marokkaanse jongeren een gelijke mate van zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen rapporteerden. Deze resultaten komen niet overeen met de hypothese die eerder is opgesteld op basis van het social defeat model (Cantor-Graae & Selten, 2005), namelijk dat de Marokkaanse jongeren een lager gemiddelde van zelfwaardering en een hoger gemiddelde van emotionele en gedragsproblemen zouden

rapporteren dan Nederlandse jongeren.

Alternatieve verklaring: social developmental pathway

Bovenstaande bevindingen laten zien dat het social defeat model (Cantor-Graae & Selten, 2005) in dit onderzoek niet werd bevestigd. Volgens het social defeat model zouden immigranten namelijk een hogere kans hebben om minderwaardigheidsgevoelens en psychische problemen te ontwikkelen, maar Marokkaanse jongeren rapporteerden in het huidige onderzoek geen lagere mate van zelfwaardering en ook geen hogere mate van emotionele en gedragsproblemen dan Nederlandse jongeren. Mogelijk moet de verklaring voor de verhoogde kans op psychosociale problemen bij immigranten breder worden bekeken, zoals wordt voorgesteld in het model van de social developmental pathway (Morgan et al., 2010).

Het model van de social developmental pathway stelt dat er een kwetsbaarheid voor psychische problemen ontstaat bij meerdere individuen in bepaalde groepen, doordat negatieve sociale ervaringen in interactie met risico's op genetisch niveau de ontwikkeling van het brein zouden beïnvloeden en mensen gevoeliger zouden maken voor stress (Morgan et al., 2010). De problemen zouden tot uiting komen wanneer er meerdere stressoren aanwezig zijn en/of er sprake is van langdurig middelengebruik. Toekomstig onderzoek zal moeten uitwijzen in hoeverre dit model bevestigd kan worden.

Limitaties

Niet alle bevindingen komen overeen met de eerder genoemde verwachtingen. Mogelijk heeft dit te maken met een zwak punt van het onderzoek, namelijk dat de variabele zelfwaardering niet normaal verdeeld was. Hierdoor werd er niet aan alle aannames voldaan voor het uitvoeren van de One-Way ANOVA en de onafhankelijke t-toetsen. Dit betekent dat er extra voorzichtigheid moet zijn geboden bij het trekken van conclusies op basis van de resultaten van deze analyses waarbij de variabele zelfwaardering werd gebruikt.

SEKSE EN PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN BIJ MAROKKANEN

Het feit dat niet alle bevindingen overeenkomen met de verwachtingen kan ook verklaard worden door een ander zwak punt van het onderzoek, namelijk dat er in het subsample voor deze studie niet gecontroleerd werd voor sociale wenselijkheid. Er werd namelijk gebruik gemaakt van zelfrapportage en daarbij kan de neiging optreden om antwoorden te geven die meer sociaal aanvaardbaar zijn dan het werkelijke antwoord. Ook is het hierbij mogelijk dat de jongeren zelf niet bewust zijn van hun eventuele probleemgedrag en dit dus ook niet rapporteren. Deze nadelen van zelfrapportage kunnen leiden tot een vertekening van de resultaten.

Sterke punten

De focus van de eerdere onderzoeken die gedaan zijn naar verschillen tussen jongeren op het gebied van zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen, lag vooral op het vergelijken van de autochtone jongeren met de allochtone jongeren. Een sterk punt van het huidige onderzoek is het feit dat het niet beperkt werd tot alleen het vergelijken van Nederlandse jongeren met Marokkaanse jongeren, maar dat ook de eventuele verschillen binnen de Nederlandse en Marokkaanse groep nader onderzocht zijn. Dit verschaft meer kennis over de emotionele en gedragskenmerken van de Nederlandse en Marokkaanse jongeren onderling.

Een ander sterk punt van het huidige onderzoek is het feit de sekseverschillen in psychosociale problematiek bij Marokkaanse jongeren niet alleen onderzocht werden door te bekijken of er verschillen zouden zijn in de mate van zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen tussen jongens en meisjes, maar dat er ook gekeken werd of de relatie tussen zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen anders zou zijn voor jongens en meisjes. Dit geeft meer inzicht in de mechanismen die meespelen in de totstandkoming van psychosociale problemen bij Marokkaanse jongeren.

Implicaties voor toekomstig onderzoek

Een belangrijke wetenschappelijke implicatie die in dit onderzoek naar voren is gekomen, is het feit dat het social defeat model niet bevestigd werd. Er wordt aanbevolen om opnieuw onderzoek te doen vanuit een breder perspectief, zoals het model van de social developmental pathway (Morgan et al., 2010). Bij dit toekomstige onderzoek moet dan rekening gehouden worden met de tekortkomingen van de huidige studie, zoals de rol van sociale wenselijkheid en een normale verdeling van de afhankelijke variabele.

Een belangrijke maatschappelijke implicatie die in dit onderzoek naar voren is gekomen, is het feit dat erop gelet moet worden dat de meisjes niet over het hoofd worden gezien bij toekomstige signalering en behandeling van psychosociale problemen bij Marokkaanse jongeren. Marokkaanse meisjes waren in dit onderzoek namelijk niet beter af dan Marokkaanse jongens wat betreft zelfwaardering en psychosociale problemen, zoals eigenlijk wel verwacht werd op basis van eerder onderzoek (Adriaanse et al., 2011; Veling et al., 2006).

Conclusie

Er kan geconcludeerd worden dat in deze studie de relatie tussen zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen bij Marokkaanse jongeren niet beïnvloed werd door sekse. Tevens werden er geen sekseverschillen gevonden in de mate van zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen bij Marokkaanse jongeren. Er moet dus op gelet worden dat Marokkaanse meisjes niet over het hoofd worden gezien bij de signalering en behandeling van psychosociale problemen. Ook werden er geen verschillen gevonden in de mate van zelfwaardering en emotionele en gedragsproblemen tussen Nederlandse en Marokkaanse jongeren, met als gevolg dat het social defeat model niet bevestigd werd. Er wordt aanbevolen om opnieuw onderzoek te doen vanuit een breder perspectief, zoals het social developmental pathway.

Literatuur

- Adriaanse, M., Van Domburgh, L., Veling, W., & Doreleijers, T.A.H. (2011). *Psychische problemen en stoornissen bij Marokkaans Nederlandse kinderen en jongeren*. Ontleend aan <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2011/12/07/rapport-psychische-problemen-en-stoornissen-bij-marokkaans-nederlandse-kinderen-en-jongeren.html>
- Cantor-Graae, E., & Selten, J.P. (2005). Schizophrenia and migration: A meta-analysis and review. *The American Journal of Psychiatry*, *162*(1), 12-24. doi:10.1176/appi.ajp.162.1.12
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2012). *Jaarrapport integratie 2012*. Ontleend aan <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/A1B765EE-5130-481A-A826-2DCCD89F81C9/0/2012b61pub.pdf>
- DuBois, D.L., Burk-Braxton, C., Swenson, L.P., Tevendale, H.D., Lockerd, E.M., & Moran, B.L. (2002). Getting by with a little help from self and others: Self-esteem and social support as resources during early adolescence. *Developmental Psychology*, *38*(5), 822-839. doi: 10.1037//0012-1649.38.5.822
- Hatcher, J. (2007). The state of measurement of self-esteem of African-American women. *Journal of Transcultural Nursing*, *18*(3), 224-232. doi:10.1177/1043659607301299
- Goodman, R. (1997). The Strengths and Difficulties Questionnaire: A research note. *Journal Of Child Psychology*, *38*(5), 581-586. doi: 10.1111/j.1469-7610.1997.tb01545.
- Morgan, C., Charalambides, M., Hutchinson, G., & Murray, R.M. (2010). Migration, ethnicity, and psychosis: Toward a sociodevelopmental model. *Schizophrenia Bulletin*, *36*(4), 655-664. doi: 10.1093/schbul/sbq051

SEKSE EN PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN BIJ MAROKKANEN

- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Rucker, C.E., & Cash, T.F. (1992). Body images, body-size perceptions, and eating behaviors among African-American and White college women. *International Journal of Eating Disorders, 12*, 291– 299.
- Selten, J.P., Blom, J.D., Van der Tweel, I., Veling, W., Lelieveld, B., & Hoek, H.W. (2008). Psychosis risk for parents and siblings of Dutch and Moroccan-Dutch patients with non-affective psychotic disorder. *Schizophrenia Research, 104*(1-3), 274-278. doi :10.1016/j.schres.2008.04.034
- Sprecher, S., Brooks, J.E., & Avogo, W. (2013). Self-esteem among young adults: Differences and similarities based on gender, race and cohort (1990-2012). *Sex Roles: A Journal of Research, 69*(5-6), 264-275. doi:10.1007/s11199-013-0295-y
- Treszniewski, K.H., Donnellan, M.B., Moffitt, T.E., Robins, R.W., Poulton, R., & Caspi, A. (2006). Low self-esteem during adolescence predicts poor health, criminal behavior, and limited economic prospects during adulthood. *Developmental Psychology, 42*(2), 381-390. doi: 10.1037/0012-1649.42.2.381
- Twenge, J.M., & Crocker, J. (2002). Race and self-esteem: Meta-analyses comparing Whites, Blacks, Hispanics, Asians, and American Indians and comment on Gray-Little and Hafdahl (2000). *Psychological Bulletin, 128*, 371-408. doi :10.1037//0033-2909.128.3.371
- Veling, W., Selten, J.P., Veen, N., Laan, W., Blom, J.D., & Hoek, H.W. (2006). Incidence of schizophrenia among ethnic minorities in the Netherlands: A four-year first-contact study. *Schizophrenia Research, 86*(1-3), 189-193. doi :10.1016/j.schres.2006.06.010